

ALTERNATİF BİR PANEL

elif ergezen

B oğaziçi Üniversitesi Mithat Alam Film Merkezi'nin 15 Kasım'da gerçekleştirdiği ve moderatörlüğünü Can Candan'ın yaptığı 'Cezaevi Belgeselleri Paneli'ne belgesel film yönetmenleri Dilek Çolak, Medet Dilek ve Hüseyin Karabey katıldı. Üç saati bulan tartışmaları kaçırana tavsiyem Film Merkezi'nde tüm yıl gerçekleştirilen söyleşi ve panellerin yer alacağı Sinema Söyleşileri 2007 kitabının basımını takip etmeleri olacaktır.

Hüseyin Karabey'in "Ben Hitler'i F tipi bir hücreye kapatır mıydım?" sorusuna 'hayır' diye cevap verdiğim için *Sessiz Ölüm* filmi yaptım" sözleri, paneldeki tartışmaların odaklandığı 'belgeselcinin sorumluluğu' konusunu çok iyi açıklıyordu. 'Belgeselcinin tarafsızlığı' gibi içi boş bir tutumun artık savunulmadığı bir dönemde, yönetmenin işini daha da zorlaştıran başka bir soruyla karşı karşıyayız: Taraf olmanın sınırını nasıl çizeceğiz? Evet, bir belgeselci kurgunun başına geçtiğinde, gerçek, artık o ne görüyorsa odur. Evet, belgeselin insanlar üzerindeki etkisi kurmacadan çok daha güçlü ve sarsıcı olabilir. Ve evet, bu sanatsal öğelerden, kurgunun çekiciliğinden değil, her şeyden önce gerçeğin anlatıldığına duyulan inançtan ileri gelmektedir. Ama tüm bunlar söz konusu soruya bir cevap bulmayı daha da güçleştirmiyor mu? Bu noktada belgeselcinin tarafsızlığından boşalan yere belgeselcinin samimiyetini koyduğunu söylüyor Karabey. Dilek Çolak'ın *Görüştüğümüz Lale* filminin haberinin yüksek tirajlı bir gazetede manşetten verilebilmesini, samimiyetin 'ezber bozabilirliğine' bir örnek olarak gösteriyor. Çünkü samimiydi, diyor, çünkü kimse böyle bir acıya kayıtsız kalacak kadar kötü olamaz.

Panelin bu iyimser havasına rağmen, çoğu zaman hüzünlenmemek elde değildi. Ölüm oruçlarında cezaevinde kaybettiği kardeşinin öyküsünü anlatabilme cesaretini kendinde bulmuş bir belgeselcinin karşısında insan soracak soru bulamıyor. Mesafe? Neye ve niçin? Sa-

mimiyet gerçek acıdan başka nerede bu kadar sarsıcı olabilir? Dilek Çolak, anlatmaya kendinden başladığını söylerken aslında çok temel bir itirafta da bulunuyor. Yaşadığımız travmalar bizi tetikliyor çünkü çoğu zaman ve hayatın kendisi politik oluveriyor, eylemsizlik katlanılmaz bir hal aldığı anda... Peki böyle bir durumda belgeselcinin önüne sansür, festival jürileri, TV yayın politikaları ve yapımcı dayatmaları çıktığında; ve bunlara ekonomik kaygılar, film yapım koşullarının yetersizliği eklendiğinde projesini nasıl gerçekleştirecek, filminin dağıtımını nasıl sağlayacak?

Kaliteyi arttırmak, iyi niyet maskesi altında filmlerin içerik ve biçimlerinde belirleyici bir söz hakkı sağlayan maddi destekler, belgeselcilerin karşılaştığı yapım zorluklarına tek çare olarak sunuluyor. Gerek bu destekler gerek 'uluslararası kalite standartları', işi belgeselin bağımsızlığını ve özgünlüğünü törpülemeye kadar götürecek bir katılığa dayatılıyor sinemacılara. Bu, bugün devletin sansüründen çok daha şiddetli bir ölçüde varlığını hissettiriyor üstelik. Bu durumu sorgulamak belgesel sinemaya sanatsal bir bakışı yadsımak gibi algılanırken, aksine sanata getirilmek istenen yeni sınırlamalara göz yumuluyor. Büyük televizyon kanallarının belgesel bölümlerinin tercih ettikleri ısmarlama konular, bilmem hangi festivalin hangi

jürisinin dayattığı içerik ve estetik kriterler herkesçe bilinen bir açıklıkta, belgeselciler açısından durum daha da tekinsizleşiyor: Otosansür ve bir tür eşik bekliliği... Uluslararası konjonktürün belirleyici olduğu ve senden beklenen stereotipik kimliklerin gölgesinde yerel olanın, sana özgü olanın gittikçe önemini kaybettiği bir dünyada yaşıyoruz. Ve asıl işte böyle bir dünyada özgür ve özgün belgesel filmlere ihtiyaç duyuyoruz, kişisel ve toplumsal belleğimizi de özgürleştirecek alternatif bir tarih yazımına... Böylesi bir belgesel sinemanın, televizyon kanallarının, festivallerin (ödülleri ve fonları) ve hele ki devlet kurumlarının desteğiyle gelişebileceğine inanmak naiflik olur.

Bu ayki belgesel festivallerinden seçmeler

Festival	Mekân	Tarih	Web sitesi
Guangzhou Uluslararası Belgesel Film Festivali	Guangzhou, Çin	3-7 Aralık 2007	www.gzdoc.com
Kerala Uluslararası Film Festivali	Kerala, Hindistan	7-14 Aralık 2007	www.keralafilm.com
Bratislava Film Festivali	Bratislava, Slovakya	30 Kasım-7 Aralık 2007	www.iffbratislava.sk
Uluslararası Bursa İpek Yolu Film Festivali	Bursa, Türkiye	7-13 Aralık, 2007	www.silkroadfilmfest.com
İstanbul Uluslararası Sinema-Tarih Buluşması	İstanbul, Türkiye	14-19 Aralık 2007	www.tursak.org.tr
Dubai Uluslararası Film Festivali	Dubai, Birleşik Arap Emirlikleri	9-16 Aralık 2007	www.dubaifilmfest.com
Jakarta Uluslararası Film Festivali	Jakarta, Endonezya	7-16 Aralık 2007	www.jiffest.org

LONDRA POSTASI

#3

alisa lebow

S onbaharda British Film Institute Mark Cousins'ın hazırladığı 'Dünyayı Sarsan 10 Belgesel' başlıklı bir belgesel programı düzenledi. Bu programda, çevrelerindeki dünyaya gerçek, gözle görülür etkiler yaptığı herkesçe kabul edilen belgeseller yer aldı. "Belgesel ya da değil, kaç film dünyayı gerçekten sarsabilir ki?" diye düşünüldüğünde, programın teması fazlasıyla iddialıydı tabii ki; ama yine de programda gerçekten de gözle görülür etkiler yaratan filmler vardı. Örneğin, Errol Morris filmi *The Thin Blue Line* (1988), dünyayı "sarsmış" olmasa da, haksızca suçlanıp ölüm cezasına çarptırılan bir adamı özgürlüğüne kavuştururken, bir yandan da o dönemde gözleme dayanan film üretimini ve nesnellik kültürünü yüceltmekte hâlâ ısrar eden belgesel estetiğini şöyle bir silkmişti. Kurmacanın tekniklerinden yararlanarak farklı bakış açılarından işlenen bir anlatım yapısı kuran film, bir bakıma *Rashômon*'un belgesel versiyonu gibiydi. Aradaki temel fark, Kurosawa'dakinin tersine, filmin sonunda gerçeğin ortaya çıkmasıydı. Film "ilk postmodern belgesel" olarak tanımlansa da, Morris, Baudrillard'ın Cambridge, Massachusetts'te yaşamadığını vurgulayarak kendi yaşadığı bölgede halen bildiğimiz nesnel gerçeklik kavramına inanıldığını ima etmesiyle ünlüdür.

Başka hayatlara etkide bulunmuş olabilecek başka filmler de vardı; örneğin Tsuchimoto Noriaki'nin yönettiği öncü aktivist filmlerden *Minamata: Kanja-san to sono sekai* (*Minamata: The Victims and their World*, 1972). Film, sularını metal civayla zehirleyip Minamata adlı yeni ve korkunç hastalığa yol açan büyük bir kimya şirketinden

hesap soran bir grup balıkçının öyküsünü anlatıyor. Filmin önemi, balıkçıların şirketin Genel Kurul toplantısındaki yüzleşmeye uzanan uzun ve zorlu mücadelesini belgelemesinin yanı sıra, belgeselcilik tarihinin önemli bir belgesi olmasından da kaynaklanıyor. 16 mm ile sessiz olarak çekilen film, taşınabilir ses kayıt cihazlarının 1960'lı yıllarda icat edilip ve geliştirilmesine rağmen 1972'ye gelindiğinde Japonya'da hâlâ sesin senkronize olarak kaydedilmediğini gösteriyor. Barbara Kopple'in *Harlan County, USA*'inden (1976) 4 yıl önce yapılan film, belli bir davayı savunan belgesellerin klasik bir örneği olduğu halde belgesel tarihinde adı neredeyse hiç geçmeyen bir filmidir.

Programdaki bir başka nefes kesici film -dünyayı nasıl olup da "sarstığını" anlayamasam da- Hussein Torabi'nin İran Devrimi'nin öncesi ve sonrasındaki politik hareketleri konu alan *Baraye azadi* (*For Freedom*, 1980) adlı filmiydi. Devrimin dünyayı sarstığı kesin, ancak belgesel fazla bir şeyi değiştirmeden olayları desteklemekle yetiniyor. BFI kitapçığında *For Freedom*'in İran televizyonunda Devrimden beri her yıl yayınlandığı yazıyor, ama görünen o ki film İran dışında nadiren gösterilmiş.

Etki meselesi belgesel konusunda kritik bir mesele. Her belgesel güçlü bir toplumsal ve politik etki yaratmayı amaçlamaz, ama bunu amaçlayanlar arasında hangilerinin bunu başardığını ve hatta bu başarının ölçütünün ne olduğunu sorgulamak gerekiyor. Ama belgeselin dünyada yarattığı etki konusuna sağlıklı düzeyde bir kuşku-culukla yaklaşırsak bile, sadece zaman zaman ve kısıtlı sonuçlarla da olsa, bir belgeselin dünyada bir şeyleri değiştirebileceğine inanmak, en azından benim içimi rahatlatıyor. (çeviri: Berke Göl)

Alisa Lebow Batı Londra'daki Brunel Üniversitesi'nde belgesel kuramı ve yapımı dersleri veriyor.

Başvuru zamanı yaklaşan festivaller

Festival	Mekân	Tarih	Son Başvuru	Web Sitesi
Filmmor	İstanbul, Türkiye	14 Mart 2008	1 Aralık 2007	www.filmmor.com
ReelWorld Film Festivali	Toronto, Kanada	2-6 Nisan 2008	3 Aralık 2007	www.reelworld.ca
It's All True	Sao Paulo, Brezilya	27 Mart-6 Nisan 2008	5 Aralık 2007	www.itsalltrue.com.br
Londra Uluslararası Belgesel Film Festivali	Londra, İngiltere	31 Mart-5 Nisan 2008	6 Aralık 2007	www.pocketvisions.co.uk/lidf
Hot Docs	Toronto, Kanada	17-27 Nisan 2008	10 Ocak 2008	www.hotdocs.ca
DOXA Belgesel Film Festivali	Vancouver, Kanada	27 Mayıs-1 Haziran 2008	14 Aralık 2007	www.doxafestival.ca
Human Rights Watch Uluslararası Film Festivali	New York, ABD		15 Aralık 2007	hrw.org/iff
Selanik Belgesel Film Festivali	Selanik, Yunanistan	7-16 Mart 2008	15 Aralık 2007	www.filmfestival.gr
Docaviv	Tel Aviv, İsrail	3-12 Nisan 2008	1 Ocak 2008	docaviv.co.il
Ankara Uluslararası Film Festivali	Ankara, Türkiye	13-23 Mart 2008	14 Aralık 2007	www.filmfestankara.org.tr